

Յարգելի Պատուիրակը Երջեյաւ նաեւ
 ֆաղսփն գլխաւոր ու համալային հաստատու-
 քիւնները, Սեբեաբքի օր վերադարձաւ Ե-
 բուսադէմ իր հենք բերելով Յուպպի գա-
 ղութիւն սերն ու համակաւմը: Յուպպի Հա-
 յութիւնը իր գոհունակութեան եւ սիրոյ իբ-
 րեւ արտայայտութիւն, հեռագիր մը դրկեց
 էշմիածին, Ազգրենի Տեղակալին, իրենց
 նկատմամբ ցոյց տուած հայրական այս գուր-
 գուրանքին համար:

Տակաւին՝ Բանի մը շաբաթներ պիտի
 վայելենք Հայրենիքէն եկած այս կենդանի
 խաբրիկներու ներկայութիւնը: Յառաջիկայ
 կիրակի պիտի այցելենք Հայֆայի հաստա-
 կութեան, որուն Հոգեւոր Հովիւր Հոգ. Տ.
 Յակոբ Աբեղայ Վարդանեան, յանուն իր
 քեմին, եկաւ հրաւիրելու զիրենք որ իրենց
 քանակգին ներկայութեամբ տեղւոյն Հայու-
 րեան եւս տանին էշմիածնի պատգամը եւ
 Հայրենիքի կարօք:

Մայր Աթոռոյ Նուիրակները Սփիւռքի
 սահմաններէն իրենց յուշիկ բայց խաղաղ
 եւ զգօն փայտելով գրաւած են արդէն Հայ
 ժողովուրդի ոչ միայն ուսարուրիւնը այլ
 նաեւ համակաւմը: Մայր Աթոռոյ սրբու-
 քիւններէն, Հայրենիքի կենսախայտութիւն-
 ներէն, եւ մեր անցեալ եւ ներկայ սրբա-
 զօրութիւններէն, բոյրեր, ձայներ եւ գոյ-
 ներ կը բթրան իրենց խօսքերուն մէջ:

Էշմիածնէն եւ Հայաստանէն կուգան ա-
 նոնք եւ այս պարագան միայն կը բաւէ, որ
 բոլոր նման զարկալին, իրենց հեւքին մէջ
 սեղմած կարօքն անձուկը, իրենց հոգիին
 աչքերուն ու նայուածքներով բոլին հարցը-
 նելու իրենք... «Աստ» կու գաս ծառայ ենք
 ձայնիք... մեր աշխարհէն խաբրիկ մը չու-
 նի՞ս: Ու Պատուիրակ Բոթեանոբ, լուրջ,
 զգայուն եւ գիտուն, գիտէ տալ ամենուն՝ ոչ
 միայն պատճառ ու փաղցրագին պատասխա-
 նը, այլ նաեւ նժամանակ տալ եւ արդարու-
 րեան պատասխանը:

Եւ սակայն որպէս զի էշմիածնի Ազգ-
 րենիք Տեղակալի հրամայած առաքելութեան
 այս գործը արդիւնաւորուի իրապէս, Ազգին
 եւ Սկեղեքիին բաւոյն եւ օգտին համար,
 պէտք է որ Սփիւռքի Հայութիւնը իր բոլոր
 մասերով աշակցի էշմիածնի՝ Ներկայացու-
 ցիւններուն, բերելու համար իր յարգանքը
 այն գաղափարին զոր Պատուիրակը կ'անձ-

ԿՐՕՆԱԳՆՏՄԱՆԱՆ

ՆՈՐ ԿՏԱՎԱՐԱՆԻ ՅԱՎՈՐՈՍՆԵՐԸ

Նոր Կտակարանի մէջ Յակոբոս անունով
 քանի մը անձեր կան, որոնցմէ ոմանք շատ
 քիչ ծանօթ են, և ոմանք մասին ալ բաւա-
 կան ընդարձակ տեղեկութիւններ կը զըտ-
 նըւին: Հին ժամանակներէ սկսեալ զանա-
 կան կարծիքներ գոյութիւն ունեցած են
 այս Յակոբոսներու մասին: Ոմանք, Տեառն-
 եղբայրը նոյնացնելով Յակոբոս Արփանի
 հետ, երկոտասաններէն մին համարած են
 զայն, ուրիշներ մերժած են այդ նոյնա-
 ցումը: Մենք աշխարհացանք ծանօթ տը-
 եալները քով քովի բերելով ճշդել իւրա-
 քանչիւր Յակոբի անձնաւորութիւնը: Այս-
 պէս հորս անձեր իրենց ուրոյն պատկերով
 ու նկարագրով, և, իր Ծանօթ են, նաեւ
 իրենց գործերով ներկայացուցինք: Մէկ
 Յակոբ ալ կայ, Յովսէփի հայրը, Յիսուսի
 ծննդաբանութեան մէջ յիշուած, Մատթ.
 Ա. 15-16, որուն մասին հարկ համարեցինք
 առանձին խօսիլ, վասնզի Նոր Կտակարանի
 պատմութեան մէջ գործած դեր մը չէ ու-
 նեցած, կամ որքէ մէջուէն հետ շփոթուե-
 լու պատճառ չէ տուած:

Չորս Յակոբները հետեւեալներն են. 2. Զե-
 բեդեան, Արփան, Տեառնեղբայր, և Առա-
 քելահայր: Առաջին երկուքը տասներկու
 առաքեալներուն մէջէն ըլլալուն համար
 սկիզբը դրինք. Տեառնեղբայրը Յիսուսի
 յարութենէն յետոյ յատուկ տեսիլքով մը
 հաւատացած է Անոր. իսկ վերջինին ջրիս-
 տոնեայ մը եղած ըլլալը չենք գիտեր. բայց
 Առաքելահայրը իրողոքը իրեն տալ իրա-
 ւացի համարեցինք, իր՝ Յուդա Առաքեալին
 հայրն ըլլալը, և շփոթութենէ զերծ մնալու
 համար մակդիրի մըն ալ կրթարկութեան
 օգտակարութիւնը նկատի ունենալով:

Նաւորէ: Սպասել իրեն արագին, լսել զինք
 հաւատով, ու անվերապահօրէն ազակցիլ
 անոր: Այս պէտք է ըլլայ բոլորիս փափաքն
 ու կամքը, ինչպէս նաեւ ի արեւ մարտնեմ
 անոնց յաջողութեան: ԽՄԲ.

1. — ՅԱԿՈԲՈՍ ԶԵԲԵԴԵԱՆ

1. — Ո՞վ էր Յակոբոս Զեբեդեան. — Յակոբոս Գալիլեացի մին էր, ըստ ոմանց Բեթսայիցա քաղաքէն, բայց հաստատուած էր Կափառնայում: Հօրը անունն էր Զեբեդէոս, իսկ մօրը անունն էր Սողոմէ, ինչպէս կը հասկցուի սա համարներու բաղադրութենէն, Մարկ. ԺԵ. 40 և Մատթ. ԻԷ. 56: Ոմանք Յովհ. ԺԺ. 25 համարին վրայ հիմնուելով Յիսուսի մօրաքոյրը կը համարին Սողոմէն. իսկ Օրմանեան (Համապատում, էջ 148) կ'ընդունի իբրեւ Տերմօր մօրքոյր դուստրը: Երկու պարագային ալ որոշ է Յակոբոսի ազգակցութիւնը Յիսուսի հետ: Յակոբոսն անբաժան էր իշուի շարունակ իր եղբայր Յովհաննէս: Վերջինին մըշտ Յակոբոսէն յետոյ յիշուելէն կարելի է հետեցնել թէ տարիքով փոքր էր անէ: Զեբեդէոս և իր որդիները կը զբաղէին կնիորսութեամբ: Անոնց բաւական բարեկեցիկ և դիրքի տէր ընտանիք մը ըլլալը կը հասկցուի Զեբեդէոսի վարձկան գործաւորներ ունենալէն (Մարկ. Ա. 20) և Յովհաննէսի կալիքիցա քահանայապետին հետ ունեցած ծանօթութենէն (Յովհ. ԺԸ. 15-16): Ասկէ զատ յիշուած է նաև թէ Զեբեդեաններն ու Սիմոն որսակից էին իրարու (Ղուկ. Ե. 10):

2. — Յակոբոսի կոչումը. — Օր մը մինչդեռ Յակոբոս իր հօրը և եղբորը հետ իրենց ուռականը կը կազմէին Գալիլիոյ ծովակին վրայ, նաւակի մէջ, Յիսուս կոչեց զինքն ու Յովհաննէսը, և անոնք իսկոյն ձգելով իրենց նաւն ու հայրը հետեցան Յիսուսի (Մարկ. Ա. 19-20, Մատթ. Գ. 21-22): Ժամանակ մը յետոյ, երբ Յիսուս իր տասներկու Առաքելներուն զասը կը կազմէր, Զեբեդեաններուն տուաւ Բաներգէս մականունը (Մարկ. Գ. 17):

3. — Յակոբոսի դիրքը. — Նախապատիւ դիրք մը ունէր Յակոբոս: Տասներկու Առաքելներու խումբին մէջ, ան կ'իյնայ առաջին քառեակին, որ կը բաղկանար երկու զոյգ եղբայրներէ՝ Պետրոս և Անդրէաս, Յակոբոս և Յովհաննէս:

Յակոբոս յատկապէս յիշուած է իբր ներկայ Պետրոսի զոքանչին բժշկութեան ատեն (Մարկ. Ա. 29), Յայրոսի աշխատանքներուն միջոցին (Մարկ. Ե. 37), Յիսուսի աշակերպութեան պահուն (Մարկ. Թ. 1), Ձիթենաց լեռան վրայ երբ Յիսուս կը խօսէր աշխարհի վախճանին մասին (Մարկ. ԺԳ. 3), և Գեթսեմանիի տաքնապին գիշերը (Մարկ. ԺԴ. 33):

4. — Յակոբոսի նկարագիրը. — Քանի մը զէպքեր կը գտնուին յիշատակուած որոնցմով կրնանք գաղափար մը կազմել իր նկարագրին մասին: Ատոնցմէ մին է երկու եղբայրներու առաջարկը (Ղուկ. Թ. 51-56) Սամարացոց գիւղի մը վրայ կրակ իջնեցնելու, որ կը ցուցնէ թէ որչափ նախանձախնդիր էին անոնք իրենց վարդապետին պատուին, և եթէ Ան թոյլ տար կ'ուզէին իսկոյն պատուհասել այդ հիւրամեծ գիւղը՝ որոտաշունչ և զայրացկատ ոգիով մը:

Ուրիշ անգամ մը կը խնդրէին Յիսուսէն որ իր աշ ու ձախ կողմէն նստեցնէր զիրենք իր փառքին մէջ, և անվեհեր օրտով կը հաստատէին թէ պատրաստ էին խմելու իրենց բաժակը (Մարկ. Ժ. 35-45): Զեբեդեաններուն այս քիչ մը փառասիրական խնդրանքը տեղի տուաւ Յիսուսի յանգրման նութեան և առաքեալներու բարկութեան: Իայց նկատելով որ իրենք ազգականներ էին Յիսուսի և իրենց մայրն ալ միջնորդ դած էր (Մատթ. Ի. 20-28) այդ շնորհը խնդրելու Յիսուսէն, շատ զատապարտելի չի համարուի Յակոբոսի և Յովհաննէսի ցանկութիւնը:

Յակոբոսի նահատակութիւնն ալ, իբրև առաջինը առաքելական դասէն, ցոյց կու տայ անոր խանդավառ և անվեհեր նկարագիրը: Անիկա ոչ թէ լոկ խօսքով, այլ և գործով վկայեց իր պատաստակամութեան խմելու Յիսուսի բաժակը:

5. — Յակոբոսի վախճանը. — Տասնեակ մը տարիներ անցած էին Յիսուսի Համբարձումէն և քրիստոնէական եկեղեցիին իր նախնական կազմակերպութեան շրջանը կ'ապրէր: Հերովդէս Ագրիպպա Ա. (37-44), հարկաւ հրեաներու զրդգումով և անոնց հանելի ըլլալու համար, բռնել տուաւ Յակոբոսը, Յիսուսի Առաքեալներուն աւմէնէն անվեհերներէն մին, եթէ ոչ առաջինը, և սրով սպաննել տուաւ զայն (Գործք ԺԲ. 1-2) 44 թուականին: Եւ տեսնելով որ այս բանը հանելի էր հրեաներուն, Պետրոսն ալ ձերբակալելով քանտարկեց (անդ, 3-4): Եւսեբիոս (Ժ. Պ. Բ. 9) կը պատմէ, Կղեմէս Աղեքսանդրացիին աւանելով, թէ երբ Յակոբոս զատապարտուեցաւ, իր մատները ախքան ազդուեցաւ անոր խոստովանութենէն որ ինքզինքը քրիստոնեայ յայտարարեց, և զինքն ալ միասին տարին սպաննելու: Ընամբան երթալու ատեն ան ներողութիւն խնդրեց Առաքեալէն, որ վարկեան մը վարանումէ յետոյ համբու

րեց զայն, ըսելով. «Խաղաղուծիւն քեզի»: Այս պատմութիւնը կայ Սուտ-Արդիասի մօտ ալ, որ կը պատմէ նաեւ թէ Հերմոզէնէն և Փիլետոս մօզերն ալ քրիստոնեայ դարձան Ս. Յակոբի շնորհիւ (H. D. B. James, by J. B. Mayor):

Ս. Յակոբի նահատակութեան յարակից պարագաներուն մասին հետաքրքրական են նաեւ հետեւեալ ծանօթութիւնները, քաղուած Աստուածատուր Եպիսկոպոսի Ս. Սուսապետի Պատմութեան (Ա. Հատոր, էջ 23-24):

Յակոբ Առաքելի մասին կը պատմուի Հայոց Յայմաուերքներուն և Ճաղընտիրներուն մէջ թէ, ան զլիսատուեցաւ Պաղեստինեան Կեսարիոյ մէջ, Ղազուն գիւղը, և Տիրոջ հրեշտակը անոր պատուական գլուխն առնելով բերաւ Երուսաղէմ և դրաւ Ս. Աստուածածնին առջեւ, մինչդեռ Մարիամ և Յակոբոս Տեսնեղբայր և Յովհաննէս Աւետարանիչ միասին նստած էր սգային Յակոբի մահը: Երբ տեսան Յակոբի գլուխը մեծ կոծ ըրին անոր վրայ և ապա ամփոփեցին Արդարն Յակոբի կալուածին մէջ յարմար տեղ մը, որուն վրայ Հայոց հոյակապ և հռչակաւոր վանքը շինուեցաւ Դ. դարուն: Իսկ երանելի Առաքելին պատուական մարմինն առաւ Յակոբին աշակերտող Սպանիացի կիւնը և սրւնի մը կապելով պահեց Յոպպէի մէջ, սպասելով նաւի. սակայն, ծովուն ալիքները, հրեշտակի մը առաջնորդութեամբ, զայն տարին հանեցին իւր վիճակը Սպանիա, ուր քարոզած էր յառաջագոյն, և տեղացիք զայն պաշտեցին անգիտակցաբար՝ իրբեւ անգլուխ Աստուած, մինչև որ անոնց մօտ գացին Ս. Պօղոս և հաւատացեալ կիւնը:

6. — Յակոբոսի ճիւղսները. — Ձորս տիտղոսներ կամ մակդիրներ ունի ան:

Ա. — Զեբեղեան, որ իւր հօրը անունէն կազմուած մականուն է պարզապէս:

Բ. — Բանեբեգս, որ կը թարգմանուի Որդիք Որոտման, և Յիսուսի կողմէ տըրուած է երկու եղբայրներուն միասնաբար: Սոյն մակդիրը որ նոր Կտակարանի մէջ մէկ տեղ միայն յիշուած է (Մարկ. Գ. 17), յուշարէն բնագրին մէջ կը կարդացուի Բոաներդէս — Βοανηργής — եւ նոյն ձեւով ալ կը գտնուի Վուկաթայի եւ այլ թարգմանութիւններու մէջ: Բոաներդէսի ստուգա-

բանութիւնը մեկնիչներ չեն կրցած գտնել եւ անոնցմէ մին այդ ձեւը աղաւաղեալ համարելով՝ հաւանական կը նկատէ ԲՆԵ Բեգե Ընթերցումը: Թէեւ Բեգե բառին Եբրայերէն կամ Արամերէն օրոտումն նշանակիլը բացայայտ չէ, սակայն, քանի որ արարելէնի մէջ ունի այդ նշանակուածիւնը, անհաւանական չէ ենթադրել որ անոր մօտիկ ազգական եղող վերոյիշեալ լեզուներու մէջ ալ ունեցած ըլլայ նոյն իմաստը: Հայ թարգմանութեան Բաներդէս ընթերցումն ալ իրաւունք կուտայ այս կարծիքին:

Դ. — Վիլագիր, սոյն մակդիրը, որ այժմ ընդհանրացած է Հայոց մէջ՝ սուրի ներքեւ «գլուխ-գնդ» իմաստով, ճշգիւ կը նշանակէ Դուխի գերեզման, և նախապէս տրուած է այն մատուռին ուր թաղուած է Ս. Յակոբի գլուխը:

Ե. — Մեծ, զանազանեւուն համար փոքր Յակոբոսէն՝ Նոր Կտակարանի մէջ բնաւ չէ զօրծածուած այս տիտղոսը՝ այլ յետնագոյն զրուածներու մէջ միայն:

7. — Յակոբոսը osuar եկեղեցիներու մէջ. — Սպանիոյ եկեղեցիին մէջ է որ ամէնէն աւելի համբաւ ունի Ս. Յակոբ: Ան կը համարուի Սպանիոյ պաշտպան սուրբը: Ս. Յակոբի աւանդութիւնը ընդարձակօրէն պատմուած է Տիկ. Jameson-ի Sacred and Legendary Art գիրքին Ա. հատորին մէջ, էջ 230-241: Ըստ այսմ, Աւետարանը առաջին անգամ քարոզուած է Սպանիոյ մէջ Մեծն Յակոբոսի միջոցաւ, որ ետք վերադարձած է Պաղեստին և հոն շատ հրաշքներ գործելէ յետոյ ի վերջոյ նահատակուած է Հերովդէսի հրամանով: Անոր մարմինը Յոպպէէն նաւ գրուելով փոխադրուած է իրիս, Սպանիոյ հիւսիս-արեւմտեան կողմէ, հրեշտակներու առաջնորդութեան տակ: Շրջակայ հեթանոսները քրիստոնեայ դարձած են տեսնելով այն հրաշալիքները որոնք կը վկայէին սուրբին զօրութեան, և եկեղեցի մը շինուած է անոր գերեզմանին վրայ: Բարբարոսական արշաւանքներու ընթացքին նուիրական վայրին յիշատակը բոլորովին կորսուած է և միայն 800 թուականին է որ վերստին յայտնուած է տեսիլքի մը միջոցաւ: Մարմինը վերցուած է Ալփոնսոյ Բ.-ի հրամանով և զրուած է այն տեղ որ այժմ կը կոչուի Compostella

(աղաւաղ ձեւը Jacomo Postolo-ի), որ նշանաւոր եղաւ իբրեւ ուխտավայր ամբողջ Եւրոպայի մէջ։ Այն հաւատքը կայ թէ սուրբը շատ մը առիթներով երեցած է ճորտակ ձիւս վրայ նստած, առաջնորդելով սպանիական բանակները դէպի յաղթուած թիւն իրենց անհաւատ ոսորհներուն դէմ։

Սոյն աւանդապատումին անկարելիութիւնները մատնանիչ եղած են պապական գիտուններու կողմէ։ 1. — Առաջին եկեղեցիին աւանդութիւններէն մէկն է թէ առաքեալները, Յիսուսի մէկ հրամանին համաձայն, երուսաղէմը չձգեցին իր Համբարուսումէն մինչեւ տասներկու տարի յետոյ։ 2. — Ս. Պողոս կը ինչէ իր փափաքը թէ կ'ուզէ այցելել Սպանիա (Հռոմ. ԺԵ. 24) և այս՝ ուրիշ մէկու մը քարոզած տեղը չքարոզելու իր կանոնը քսելէն անմիջապէս յետոյ։ Հռոմէայեցւոց թողութիւն հաւանական թուականն է 58, Ս. Յակոբի մարտիրոսութենէն շատ վերջը։ 3. — Ոչ մէկ որոշ յիշատակութիւն կայ Ս. Յակոբի Սպանիոյ հետ կապակցութեան մասին՝ մինչեւ թ. դար։ Միւս կողմէ ինչուիկենտորս Ա. (Մ. 417) կը հաստատէ թէ Իտալիոյ, Գաղղիոյ եւ Սպանիոյ եկեղեցիները բոլորն ալ հիմնուած էին Պետրոս առաքեալին իշխանութիւն տնտրողներու կողմէն։ Ե վերկենտորս փորձուհաւորս (Մղկ. Յ. 600) պահպանէ երկրներու սուրբերուն մասին խօսած ատեն իբր Սպանիոյ մեծագոյն փառքը կը ներկայացնէ Ս. Վինկենտորսը, ինչպէս Ս. Ալբանը Անգլիոյ, Հիլարիոսն ու Մարտիրոսը Գաղղիոյ, եւ Յակոբոսներն ալ Ս. Երկրին (H. D. B. James, by J. B. Mayor)։

8. — Յակոբոսը Հայ եկեղեցւոյ մէջ. — Յակոբոս առաքեալ մեր եկեղեցւոյն մէջ ունի իրեն յատուկ կարեւոր տեղ մը։ Ան կը տօնուի տարին երկու անգամ։ Մին 12 առաքեալներու կարգին և միւսը իր եղբոր հետ, Ս. Մննանդէն քանի մը օր առաջ, Աւագ Տօներու շարքին ժամակարգի քանի մը ժողովանքներուն մէջ ալ կը յիշուի «Միւսը Յակոբեանց Երջանիկ Առաքելոց» բացատրութեամբ։

9. — Յակոբոսը Պաղեստինի մէջ. — Յակոբոս Առաքեալ առաւելապէս կը յարգուի Երուսաղէմի մէջ։ Սիրնի վրայ Հայոց հոյակապ վանքին պաշտպան սուրբերէն

մին է ան։ Սրբոց Յակոբեանց Մայր Տաճարը, որ նուիրուած է Ջերեզեան եւ Տիառնեպար զոյգ Յակոբներուն, կը պարունակէ իր հիւսիսային որմին մէջ գեղեցիկ մատուռ մը՝ ծանօթ Ս. Գլխադիր անունով։ Հոս թաղուած է նախաժկայ Առաքեալին պատուական գլուխը։ Ըստ հնագոյն աւանդութեան Երուսաղէմի մէջ շինուող քրիստոնէական առաջին սրբավայրերէն մին եղած է Ս. Յակոբի գերեզմանը։ Հնագիտական տուեալներ ալ կը վկային թէ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին հնագոյն մասերէն մին է Ս. Յակոբի մատուռը (համար. Հայկական Հիմն Վանքեր եւ եկեղեցիներ Սուրբ Երկրին մէջ, Մկրտիչ Եպս. Աղաւունտի, 1931, էջ 248 հ.)։

2. — ՅԱԿՈԲՈՍ ԱՎՓԵԱՅ

1. — Ո՞վ էր Յակոբոս Ալփեայ. — Շատ քիչ բան գիտենք այս Առաքեալի մասին։ Աւետարաններու մէջ անունի պարզ յիշատակութիւններ միայն ունի, եւ անոնցմէ դուրս Գործք Առաքելոցի մէջ յիշուած է լոկ՝ այն ալ միայն մէկ անգամ, միւս առաքեալներու շարքին։

Յակոբոսի հայրենիքը կարելի է համարել Գալիլիան, հետեցնելով Գործքի Բ. 7 համարէն, ուր ժողովուրդին հարցումը. — «Ո՞չ աւանդիկ ամենեքեան սոքա որ խօսին» Գալիլիացիք են», — կերպով մը վկայութիւն կ'ըլլայ թէ բոլոր առաքեալները Գալիլիացի էին (հմտ. Նաե Մարկ. ԺԴ. 70)։ Ասոր հակառակը հաստատուելու համար ալ որոշ հաստիք կը պահին։

Այս Յակոբի ինքնութեան մասին հաստատուն փաստերու պակասը պատճառ տուած է մեկնիչներէն ոմանք, որ խախտու հիմերու վրայ դնեն իրենց տեսութիւնները։ Այսպէս, J. B. Mayor հաւանական կը գտնէ թէ անիկա եղբայրն էր Ղեւիի կամ Մատթէոսի, որ նոյնպէս Ալփեոսի որդին էր (Մրկ. Բ. 14). (հմտ. H. D. B. James)։ Նոյն կարծիքը կը յայտնէ նաեւ H. W. Fulford, նոյն իսկ հաւանականութեան աստիճանը զօրացնելով «յոյժ» մակարայով (H. D. G. James)։ Եւ տակաւին ուրիշներ ալ, հետեւելով նոյն տեսութեան, կ'ենթադրեն թէ Յակոբոս ալ արհեստով մաքսաւոր մըն էր։ Այս կարծիքին դէմ արտայայտուած է Օրմանեան, որուն շատ տրամաբանական խորհրդածու-

թիւները մեզի համար ալ համոզիչ են. սեպտեմբեր հայրանունը Ալփէոս է, և Մատթէոսի հայրանունին հետ նոյն լինելը առիթ եղաւ ոմանք Յակոբը Մատթէոսի եղբայր կարծել, և արհեստով մաքսաւոր ենթադրել, սակայն ձրի կարծիք մըն է, որ ընաւ հաւանականութեան հիմ չունի. որովհետեւ եթէ անանկ ըլլար, հարկաւ Աւետարանիչներ, և մանաւանդ ինքն Մատթէոս, չէր զանց ըներ այդ պարագան յիշել, ինչպէս յիշուած է Պետրոսի և Անդրէասի, Յակոբոսի և Յովհաննէսի եղբայր լինելը. այլ կը մնայ միայն հայրանուններու պատահական նոյնութիւն մը» (Համապատում, էջ 150):

2. — Յակոբոսի կոչումը. — Յակոբոս շատ կանուխ, Յիսուսի միտումներէն քիչ յետոյ հետեւած է անոր: Իր առաքելական կոչումը տեղի ունեցաւ տասներկուքին հետ (Մարկ. Գ. 13-14, Ղուկ. Զ. 12-13) լերան մը վրայ, որ Կատ Օրմանեանի Գալիլիոյ ծովուն մօտ Կափառնայումի լեռն է, քրիստոնեաներէն կոչուած՝ Երանութեանց լեռ, իսկ տեղացիներէն՝ Ճէպէլ Գորուն-Հաթթիին (Համապատում, էջ 143):

3. — Յակոբոսի դիրքը. — Յակոբոս առաքելական խումբին մէջ ունի որոշ տեղ մը, երբորդ քառեակին առաջին թիւը, այսինքն միշտ իններորդն է ան տասներկուքին մէջ (Մատթ. Ժ. 3, Մարկ. Գ. 18, Ղուկ. Զ. 15, Գործք Ա. 13): Յիսուսի հետ ապրած իր շրջանին վերաբերեալ ոչ մէկ յատուկ պարագայ յիշատակուած է Աւետարաններուն մէջ:

4. — Յակոբոսի վախճանը. — Յակոբոսի կեանքին վերջին մասին և իր վախճանին նկատմամբ ստորոգ տեղեկութիւն մը չէ հասած մեզի: Հիպոթիտոսի (170-236) վերագրուած երկբայական և անհարազատ գրուածներու կարգին տասներկու Առաքելներու ցանկ մը կայ, որ համառօտ տեղեկութիւններ կու տայ իւրաքանչիւրին քարոզութեան և նահատակութեան մասին, հոն կը կարդանք սա տողերը. «9. — Եւ Յակոբ, Ալփէոսի որդին, երբ կը քարոզէր Երուսաղէմի մէջ, Հրեաներու կողմէն քարկոծուելով սպաննուեցաւ, և թաղուեցաւ առաքարն ըովբերը»:

5. — Յակոբոսը Հայ Սկիզբեցւոյ մեջ. — Ալփէոս Յակոբոս մեր եկեղեցւոյն մէջ կը տօնուի երկոտասան Առաքելոց կարգին:

Ն. Վ. ԾՈՎԱԿԱՆ

(Շաբաթակէն)

ԵՐԲԱՅԵՑԻՈՑ ԹՈՒՂԹԸ

1. — Անունը. — Թուղթ առ Երբայեցիս, որ ԺԴ. գլուխներէ կը բաղկանայ, անանուն հեղինակի մը գործն է: Այս Թուղթին մասին, իրբեւ առաջին յիշատակութիւն չուրջ 96 թուականին գրուած, Կղեմէս Հռոմէայեցիին Առաջին Թուղթին մէջ յիշատակուած կը գտնենք: Յետագայն եւ արդի ժամանակներու մէջ, բազմադիմի անստուգութիւններէ վերջն է որ, Երբայեցւոց Թուղթը Պօղոս Առաքելային վերադրուեցաւ: Ա. դարուն մէջ սակայն, եկեղեցական մատենագիրներու ստուգար բազմութիւն մը, այս բանին համաձայն չեն:

Այս Թուղթը Պօղոս Առաքելային չի կրնար ըլլալ, վասն զի՝ անոր գաղափարները և ոճը իրենք չեն: Իաց աստի, այս Թուղթին Աստուածաբանութիւնը մասնաշատուկ և ուրոյն բնոյթ մը ունի, վասն զի՝ Թուղթին ունեցած Վարդապետական կեդրոնական դրութեան այն անձուկ համեմատութիւնն է զոր հեղինակը Յիսուս Գրիստոսի և Մեղիթիոնի միջև կը հաստատուի:

Կարգ մը ընտիր գրչագիրներուն մէջ, այս գրքին անունը պարզապէս Վերայեցւոցն է: Անտարակոյս, այս անունը ըսկըզբնական Թուղթին մէջ տեղ չունէր: Սակայն, երբ այս Թուղթը սկսաւ ընդհանուր շրջաբերութեան մէջ մտնել, հաւանաբար այս անունը կցուեցաւ Թուղթին: Այսուամենայնիւ, կրնայ ըլլալ որ, Թուղթը այս անունը հին աւանդութեամբ մը զգեցած ըլլայ, կամ պարզապէս Թուղթին պարունակութենէն մակաբերուած: Հակառակ արդի ճինադատութեանց, բացորոշապէս ստորոգ է որ, այս Թուղթը Երբայեցի Գրիստոնեաներու համար գրուած էր: Արդեօք, ո՞ր կը ընկէն այս Երբայեցի Գրիստոնեաները, որոնց համար այս Թուղթը գրուեցաւ, այդ մասին որոշ բան մը չենք գիտեր: Այս Թուղթին Բ. գլուխի 3-էն թեմբեւ կրնանք ենթադրել որ, անոնք Պաղեստինի (Երուսաղէմ և շրջակայք) մէջ չէին բնակեր, ուր՝ Տիմոթէոսին (ԺԴ. 13) ժամանակակիցները Տէրը անձամբ լսած ըլլալու էին: Իսկ Թուղթի վերջի մասերուն մէջ յիշուած առղոյն տան ձեզ որ ի կողմէնս